

ШАНОВНІ ЧИТАЧІ!

Продовжується
передплата на 2013 рік
на журнал

ПІДПРИЄМНИЦТВО, ГОСПОДАРСТВО І ПРАВО

Передплату можна оформити
в будь-якому поштово-касовому відділенні
в межах України

ПЕРЕДПЛАТНИЙ ІНДЕКС

74576

ЖУРНАЛ РОЗПОВСЮДЖУЄТЬСЯ ТІЛЬКИ ЗА ПЕРЕДПЛАТОЮ

ПРАВО - СВІДОМІСТЬ - АЛТЕРНАТИВА!

и

і право»
яких
тати

7

2013 (211)

ПІДПРИЄМНИЦТВО, ГОСПОДАРСТВО і ПРАВО

Щомісячний науково-практичний
юридичний журнал
видається з 1 січня 1996 р.

НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ПРИВАТНОГО ПРАВА І ПІДПРИЄМНИЦТВА НАПРН УКРАЇНИ

Шеф-редактор
МАКАРОВА
Алла Іванівна

Редакційна
колегія:

ХАВРОНОК
Микола
Іванович
головний
науковий
редактор

МЕЛЬНИК
Микола
Іванович
заст. головного
наукового
редактора

БЕЛЯНЕВИЧ О.
БОБРИК В.
ГАЛЯНТИЧ М.
ДЕМЕНЧЕНКО С.
ЗУВ І.
КРУПІЦА О.
КУБКО Е.
КУЗНЕЦОВА Н.
ДУКІНЦЕВ Д.
ЛУЦЬ В.
МАЙДАНІК Р.
МАМУТОВ В.
НАВРОЦЬКИЙ В.
СТЕПЕНКО С.
ТОРІАНІН О.
ШАКУН В.
ШЕВЧЕНКО Я.

ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВО

Микола Яциук

Введення в прецедентне право України

3

Микола Курило

Уніфікація суб'єктів праводносин у різних галузях процесуального права України

6

Вікторія Кір'ян

Категорія «інтерес» – основа рефлексії інформаційного суспільства

11

ІНСТИТУЦІОННЕ ПРАВО

Наталія Пеліна

Вибори як форма волевиявлення українського народу

15

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС, ФІНАНСОВЕ ПРАВО, ТЕОРІЯ УПРАВЛІННЯ

Дмитро Калмиков

Вдосконалення адміністративного законодавства про захист громадян від жорстокого поводження

18

Василь Фатхутдінов

Правове забезпечення підготовки кадрів з громадської безпеки в умовах сучасних трансформацій

22

Ольга Хохленко

Нормативно-правове забезпечення розвитку морської галузі в Україні

25

Світлана Ковальова

Акти правового регулювання розвитку паливної справи в Україні

28

Марта Бойчук

Принципи здійснення контролю дискреційних повноважень у діяльності органів внутрішніх справ

31

Олександр Івасін

Адміністративний процес як об'єкт наукового дослідження

36

Яніна Хірс

Реалізація вимог законодавства щодо розрахунків електронними платіжними засобами

40

Анатолій Сирота

Банк розвитку Німеччини – досвід для впровадження в Україні

44

Вікторія Полянська

Кібернетична безпека України в умовах розвитку глобальної інформаційної системи

48

ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО

Віталій Пашков

Економічна політика держави на фармацевтичному ринку: правові засоби та механізми реалізації

51

Віталій Олюха

Предмет договору підряду на капітальне будівництво

56

Світлана Ключова

Місце безоплатних договорів у системі господарських правовідносин

60

ЗЕМЕЛЬНЕ ПРАВО АГРАРНЕ ПРАВО

Вікторія Сидор

Юридичний зміст поняття «об'єкт земельних ділянок»

64

Сандра Міненко Структура земель водного фонду України	68
Ярослав Сидоров Державне регулювання сільського господарства у сучасному аграрно-правовому контексті	72
ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО, СІМЕЙНЕ ПРАВО, МІЖНАРОДНЕ ПРIVATE ПРАВО	
Ольга Міхню Підстави цивільно-правової відповідальності у разі порушення договірних зобов'язань	76
Петро Матосев Особливості правового режиму використання ноу-хау та комерційної таємниці в Україні	80
Олег Кузьмич Недійсність договорів на користь третіх осіб у цивільному праві України	84
Катерина Добкіна Структура органів торгово-промислових палат в Україні	88
Ірина Павченко Визнання права власності в порядку спадкування: деякі проблемні питання	91
Галина Гриценко Правова природа вимог, що виникають унаслідок припинення солідарного зобов'язання	96
Катерина Шкрібляк Односторонні правочини в цивільному праві як форма задоволення охоронюваних законом інтересів	100
Сергій Наріжний Застава як спосіб забезпечення виконання договірних зобов'язань із передачі майна у тимчасове користування	104
Тетяна Кійко Захист особистих немайнових прав батьків при вирішенні питань щодо виховання, спілкування та визначення місця проживання дитини	108
Андрій Омельченко Правовий механізм залучення та використання міжнародної технічної допомоги в Україні	112
ТРУДОВЕ ПРАВО	
Наталія Мокрицька Вільно обрана зайнятість як результат реалізації права на працю	116
КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО, КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС	
Роман Могчан Щодо правильності місцезнаходження заборони, передбаченої ст. 239 ¹ КК України, у системі Об'єктивної частини	120
Ірина Доляновська Основні ознаки та шляхи вдосконалення спеціального заохочення експлуатації дітей в Україні	125
Борис Леонів Основні напрями загальносоціального запобігання тероризму	128
Артем Мікіта Деякі аспекти протидії фіктивному підприємництву в Україні	131
КРИМІНАЛІСТИКА, КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС	
Євген Гайворонський Запобігання розкраданню культурних цінностей	135
Владислав Негребецький Модельовання як спосіб фіксації під час перевірок слідчих дій	139
Віктор Корольчук Методика запобігання, викриття та документування злочинів, пов'язаних із незаконним відшкодуванням податку на додану вартість	143
Марина Дерев'яко Щодо ознак кримінально-процесуального примусу	147
Тетяна Ільєва Застосування слідчим судового заохочення заходу у вигляді тримання під вартою	151
Жанна Рибалко Поняття та загальна характеристика технічних засобів, що застосовуються у кримінальному провадженні	155
ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО	
Наталія Жмур Захист службової інформації: стан вітчизняного законодавства	158

Підготовлено до друку 05.07.2013. Формат: 70x108 1/8. Папір: офсетний.
Друк: офсетний. Ум. друк: арк. 14,0. Обл. вид. арк. 16,87.
Умови друку: формат А4, 14,87. Тираж: 400. Замовлення № 13 134.
Надруковано з використанням форми у ТОВ «Друкарня Бізнес-колер».
02094, м. Київ, вул. Вишкова, 8.

© Тиражистів з обмеженою відповідальністю «Гарантія», 2013.
Святого про державну реєстрацію друкованого зобов'язання інформації
серія XB № 15779-4251 ДР від 02.11.2009 р.
Поштово адреса редакції: 01133, м. Київ-133, арк. 23.
Тел./факс: (044) 513-33-16

УДК 347.1

Микола Ясинок,

д-р юрид. наук,
професор кафедри «Правосуддя»
Сумського національного аграрного університету

ВВЕДЕННЯ В ПРЕЦЕДЕНТНЕ ПРАВО УКРАЇНИ

У статті досліджується природа прецедентного права, його становлення та розвиток як у світі, так і в Україні.

Ключові слова: прецедент, прецедентне право, звичай, судові рішення, джерело права.

Право є одним із найстаріших інститутів людської цивілізації. Його еволюція бере свій початок від звичаєвого права, основою якого були звичаї роду. Характерна особливість звичаєвого права, односторонність рішень, що приймалися на основі звичаїв відносно одних і тих самих питань, які мали місце в повсякденному житті суспільства. Первісна община являла собою самокероване утворення людей, яке формувалося за родинною ознакою та жило за правилами предків. Але навіть на цьому рівні (нехай і примітивних суспільних відносин) можна спостерігати зародження засад майбутнього прецедентного права, яке зумовлювалося лише нормами природної поведінки людини без наявності впливу на такі відносини держави внаслідок її відсутності.

Із розвитком суспільних відносин і появою на цій основі перших державних утворень, які ще не мали сильної централізації влади, а більше нагадували мішанину не об'єднання, формувалися перші міста (в яких запроваджувалася єдина релігійна ідеологія), перші правила спільного міжетнічного проживання. Ці правила ще нагадували певного роду звичаї, але це вже був якісно новий їх рівень.

Велика концентрація населення в містах послаблює колективістські прагнення з одночасним посиленням індивідуалізації праці, що призвело до появи перших ознак приватної власності. На цьому фоні звичаєве право почало стримувати розвиток і укріплення державної влади, якою в Європі стала королівська влада. Але швидко змінили звичаєве право на загальне, яке б мало місце та діяло на всій території новоутворених держав із єдиним підходом до його правозастосування, об'єктивної можливості це було, оскільки це потребувало більшого проміжку часу, сильної централізованої влади з наявністю в ній сильних інститутів управління, створення нового інституту інституту суду, який би впроваджував єдине законодавство

на всій території держави. У зв'язку з цим у різних регіонах новоутворених держав ще продовжує діяти розрізнене звичаєве право, яке наповнюється новими особливостями, характерними для нових життєвих реалій. Саме на цій основі в Англії зароджується прецедентне право, оскільки після вторгнення на територію Британських островів у 1066 р. нормани і проголошення на цій основі королівської влади були створені королівські суди, в обов'язки яких, з одного боку, входили контролюючі функції відносно місцевих адміністрацій, а з іншого – вирішення приватних спорів, що мали місце на місцях.

Одночасно з королівськими судами, які намагалися запровадити єдині підходи до існуючого на той час законодавства, на місцях функціонували місцеві суди, які в своїй роботі здебільшого використовували місцеві традиції, поєднуючи в такий спосіб місцеві звичаї із публічним правом, створюючи правовий симбіоз, який мав місце в певному регіоні. Скасувати такі законодавчі акти відразу неможливо, оскільки вони формувалися місцевою знаттю і втручання у сферу життя за допомогою силових методів могло призвести до втрати керівності регіонами. Тому королівські суди поступово почали формувати правовий кодекс, відображуючи, комбінуючи чи модифікуючи відомі їм місцеві звичаї. Таким чином, в Англії вперше відбулося поєднання волі держави і природних норм поведінки людини, що забезпечило розуміння права як уніфікованого інституту щодо регулювання суспільних відносин. Це дало можливість королівським суддям, з одного боку, контролювати судові рішення місцевих судів на предмет однозначності ухвалення відносно однакових чи подібних між собою спорів, а з іншого – визнавати їх незаконними у разі неоднозначного змісту. Зазначена система правозастосування з 1170 р. отримала назву

¹Бернгам В. Вступ до права та правові системи США – К., 1999. – 46 с.

УДК 347.933:347.447.9

Олег Кузьмич,*канд. юрид. наук,
доцент кафедри судочинства
Юридичного інституту
Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника*

НЕДІЙСНІСТЬ ДОГОВОРІВ НА КОРИСТЬ ТРЕТІХ ОСІБ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

Стаття присвячена аналізу підстав, за якими договори на користь третьої особи визнаються недійсними, та правових наслідків їх недійсності.

Ключові слова: договір на користь третьої особи, недійсність договору, реституція, третя особа.

Одним із способів захисту цивільних прав та інтересів учасників цивільних правовідносин є визнання правочину недійсним (п. 2 ч. 2 ст. 16 Цивільного кодексу (далі – ЦК) України). Слід зазначити, що юридична природа такого способу захисту цивільних прав та інтересів учасників цивільних правовідносин неодноразово досліджувалася в юридичній літературі. Однак, як свідчить аналіз доктринальних досліджень, питання, пов'язані з визнанням правочинів недійсними та правовими наслідками їх недійсності, автори здебільшого розглядали в контексті традиційних договорів, тобто договорів, виконання яких здійснювалося на користь самих контрагентів.

Крім договорів, виконання яких здійснюється на користь самих контрагентів, у теорії цивільного права, як і в цивільному законодавстві України, виділяють також договори на користь третіх осіб. Однак особливості, пов'язані з недійсністю договорів на користь третіх осіб, на сьогодні є недостатньо вивченими в дивілістичній науці, що, безумовно, не може сприяти широкому використанню суб'єктами цивільних прав цієї договірної конструкції в договірній практиці.

Метою цієї статті є дослідження особливостей правового регулювання визнання недійсними договорів на користь третіх осіб і правових наслідків їх недійсності.

Договір на користь третьої особи розуміють як договір, у якому боржник зобов'язаний виконати свій обов'язок на користь третьої особи, яка встановлена або не встановлена в договорі (ч. 1 ст. 636 ЦК України). І. По вищій вважав, що договір на користь третьої особи має певну особливість: він породжує правовий ефект для такої особи, яка ні особисто, ні через представника не брала участі

в укладенні договору. Правові наслідки для третьої особи можуть виражатися тільки в установленні прав, але не обов'язків [1, с. 46].

Правочин із моменту його вчинення є юридичним фактом – дією, що є підставою виникнення, зміни чи припинення цивільних прав і обов'язків, у зв'язку з чим правочин може визнаватися недійсним (нікчемним), якщо він впливає на виникнення, зміну або припинення цивільного правовідношення та тим самим порушує права інших осіб і вимоги, визначені законодавством [2, с. 6].

На думку І. Спасиво-Фатеевої, укладення правочинів із тими чи іншими вадами не є нормальним правовим явищем, на яке право має певним чином реагувати. Для цього було введено поняття недійсних правочинів, що саме собою завжди викликало суперечки з приводу прийнятності такої термінології, адже правочини з певними вадами волі, суб'єктного складу, форми, змісту тощо, тобто ті, які не відповідають вимогам, визначеним у ст. 203 ЦК України, порушують право. Разом із тим правочин має бути правомірною дією й якщо недійсні правочини є неправомірною дією, то постає питання, чи є вони правочинами? Тому термін «недійсні правочини», очевидно, є умовним і має свідчити про те, що дія, яка мала вигляд правомірності, була квазіправочиною. Причому такий факт виявляється як шляхом порівняння правочину та вимог закону без звернення до суду (у випадку нікчемності правочинів), так і судом – шляхом з'ясування і доведення обставин, що позитивно свідчать про вчинення правочину (для оспорюваних правочинів) [3, с. 80].

Як впливає з аналізу положень цивільного законодавства України, питання, пов'язані з визнанням правочинів недійсними та правовими наслідками їх недійсності, регулюються статтями 215, 216 ЦК України. Так, відповідно до ч. 1 ст. 215 ЦК України підста-

вою недійсності правочину є недодержання в момент вчинення правочину стороною (сторонами) вимог, які встановлені частинами 1–3, 5, 6 ст. 203 ЦК України. Згідно із ч. 2 цієї статті недійсним є правочин, якщо його недійсність встановлена законом (нікчемний правочин). У цьому випадку визнання такого правочину недійсним судом не вимагається. У випадках, встановлених ЦК України, нікчемний правочин може бути визнаний судом недійсним. Крім того, як передбачено ч. 3 цієї статті, якщо недійсність правочину прямо не встановлена законом, але одна із сторін або інша заінтересована особа заперечує його дійсність на підставах, визначених законом, такий правочин може бути визнаний судом недійсним (оспорюваний правочин).

Аналіз цивільного законодавства України свідчить, що на сьогодні законодавець безпосередньо не передбачає окремих правових норм, які б стосувалися правового регулювання недійсності саме договорів на користь третіх осіб, у зв'язку з чим при визначенні підстав недійсності таких договорів як суб'єктами цивільних прав, так і юрисдикційними органами слід керуватися, насамперед, загальними положеннями ст. 215 ЦК України.

У контексті аналізованих питань заслуговують на увагу відповідні положення господарського законодавства України, що стосуються особливостей правового регулювання недійсності господарських зобов'язань (ст. 207 Господарського кодексу (далі – ГК) України), оскільки, як свідчить аналіз відповідних норм ГК України, на сьогодні господарське законодавство України не передбачає суб'єктам господарювання здійснювати укладення господарських договорів на користь третіх осіб. Зокрема, як передбачено ч. 1 ст. 207 ГК України, господарське зобов'язання, що не відповідає вимогам закону або вчинене з метою, яка завідомо суперечить інтересам держави та суспільства, або укладене учасниками господарських відносин з порушенням хоча б одним із них господарської компетенції (спеціальної правосуб'єктності), може бути на вимогу однієї із сторін або відповідного органу державної влади визнано судом недійсним повністю чи частково. Таким чином, при визнанні недійсними господарських договорів, укладених на користь третіх осіб, слід також керуватися вказаним положенням ч. 1 ст. 207 ГК України.

Що стосується правових наслідків недійсності правочинів, то такі наслідки врегульовуються в загальних положеннях ст. 216 ЦК України. Як зазначив В. Луць, у питанні про правові наслідки недійсності правочину ЦК України виходить із загального правила про те, що недійсний правочин не створює юридичних наслідків, крім тих, що пов'язані з його

недійсністю. Незалежно від того, як кваліфікувати недійсний правочин (нікчемний чи оспорюваний) – як «протиправний чи неправомірний правочин» або «правопорушення», він є юридичним фактом, із яким пов'язані певні юридичні наслідки, передбачені частинами 1 і 2 ст. 216 ЦК України [4, с. 14].

Заслуговує на увагу те, що положення ст. 216 ЦК України врегульовують правові наслідки недійсності правочинів «за загальним правилом». Зокрема, як передбачено ч. 1 ст. 216 ЦК України, недійсний правочин не створює юридичних наслідків, крім тих, що пов'язані з його недійсністю. Крім того, згідно із абзацом 2 ч. 1 вказаної статті у разі недійсності правочину кожна із сторін зобов'язана повернути другій стороні у натурі все, що вона одержала на виконання цього правочину, а в разі неможливості такого повернення, зокрема, тоді, коли одержане полягає у користуванні майном, виконаній роботі, наданій послугі, – відшкодувати вартість того, що одержано, за цінами, які існують на момент відшкодування.

Застосування правових наслідків, передбачених ст. 216 ЦК України засвідчує факт повернення сторін у первинний стан, який мав місце до вчинення недійсного правочину. Такі наслідки в дивілістичній науці та судовій практиці називають двосторонньою реституцією [5, с. 28].

Реституція, як зазначається в юридичній літературі, є одним із загальних наслідків, зумовлених недійсністю правочинів [2, с. 11]. Саме собою визначення нечинними цивільних прав та обов'язків, що були наслідком вчинення правочину, не завжди відновить порушені права й охоронюваний законом інтереси учасника правочину. Реституція, яка безпосередньо перебуває в юридично-наслідковому зв'язку з недійсністю правочину, має на меті завершити процедуру захисту порушених прав [2, с. 11]. Отже, при визначенні як підстав недійсності договорів на користь третіх осіб, так і правових наслідків їх недійсності суб'єктам цивільних прав і юрисдикційним органам слід керуватися загальними положеннями статей 215, 216 ЦК України.

Разом із тим законодавець дещо по-іншому підходить до визначення правових наслідків недійсності господарських зобов'язань, на що неодноразово зверталася увага в юридичній літературі [3, 6]. Зокрема, як передбачено ч. 3 ст. 207 ГК України, виконання господарського зобов'язання, визнаного судом недійсним повністю або частково, припиняється повністю або частково з дня набрання рішенням суду законної сили як таке, що вважається недійсним з моменту його виникнення. Якщо ж за змістом зобов'язання може бути припинене лише на майбутнє, таке зобо-

п'язання визнається недійсним і припиняється на майбутнє.

Вказуючи на принципову невідповідність ст. 207 ГК України, яка передбачає визнання недійсним договору (господарського зобов'язання) на майбутнє (як правило, застосовується у випадках, коли одержане поганає у користуванні майном, виконаній роботі, наданій послугі) та абзацу 2 ч. 1 ст. 216 ЦК України, що передбачає в зазначених випадках відшкодування вартості одержаного в розрізі застосування реституційних наслідків недійсного правочину, С. Потопадський, зокрема, пропонує привести положення ст. 207 ГК України у відповідність із положенням абзацу 2 ч. 1 ст. 216 ЦК України. Крім того, оскільки за недійсним договором взагалі анулюється його юридичне існування, не можуть мати юридичної сили передбачені договором правові наслідки ні в минулому, ні в майбутньому. У разі неможливості повернення виконаного за недійсним договором автор пропонує відшкодувати вартість одержаного в розрізі застосування реституційних наслідків недійсного договору, а не визнавати договір недійсним на майбутнє [6, с. 16].

Слід зазначити, що пропозиція щодо необхідності приведення у відповідність норми ГК України про недійсність господарських зобов'язань із відповідними нормами ЦК України є прийнятною, насамперед, із концептуальної позиції розуміння поняття «недійсність договору», оскільки положення недійсного договору не можуть регулювати відповідні відносини як на майбутнє, так і ті, які існували до укладення такого договору. Таким чином, при вирішенні питань, пов'язаних із недійсністю договірних господарських зобов'язань, суб'єктам господарювання слід також керуватися відповідними положеннями ГК України, а не лише загальними положеннями статей 215, 216 ЦК України.

Оскільки виконання договорів на користь третіх осіб здійснюється не на користь сторін, а на користь осіб, які не брали участі при укладенні договорів ні безпосередньо, ні опосередковано, виникає питання щодо змісту правових наслідків недійсності таких договорів.

Правочини, будучи недійсними (незалежно від того, як його кваліфікувати), є таким, який не може породжувати жодних правових наслідків (крім наслідків його недійсності) ні для його сторін, ні для третіх осіб, у зв'язку з чим правові наслідки недійсності договорів на користь третіх осіб повинні стосуватися не тільки їх контрагентів, а й третіх осіб.

В юридичній літературі зазначається, що реституція – це самостійний спосіб захисту прав, що може застосовуватися судом у сукупності з визнанням правочину недійсним і як окрема вимога заінтересованої особи [7, с. 199].

Крім того, для реституції як окремого способу захисту прав характерним є те, що вона в силу своєї специфіки може бути адресована винятково особі, яка є стороною правочину, а це відмежовує її від такого способу захисту цивільних прав та інтересів, як відшкодування [7, с. 202]. Отже, змістом реституції як правового наслідку недійсності правочину є винятково права й обов'язки сторін правочину, у зв'язку з чим вона не може передбачати виникнення жодних обов'язків для осіб, які не є сторонами таких правочинів, тобто і для третіх осіб, на користь яких вони вчинені. Іншими словами, вимоги про визнання аналізованого договору недійсним, як і про застосування наслідків двосторонньої реституції є такими, що сторонами таких договорів й іншими заінтересованими особами не можуть бути адресовані третім особам. У зв'язку з цим аналіз правових наслідків недійсності договорів, про які йдеться, слід здійснювати з урахуванням специфіки того чи іншого виду договору, укладеного на користь третьої особи.

У разі визнання недійсним договорів, якими опосередковується надання третім особам послуг чи виконання робіт, вартість одержаного третіми особами, що полягає у виконаній роботі чи наданій послугі, має відшкодуватися саме особою, яка уклала договір, а не третьою особою. Такий висновок випливає, насамперед, із специфіки договорів на користь третіх осіб, адже внаслідок укладення таких договорів вигоду та користь отримують саме треті особи, що є наслідком вчинення дій або утримання від учинення таких дій особами, які укладають такі договори. Отже, у випадку визнання недійсним договорів, якими опосередковується виконання робіт чи надання послуг третім особам, застосування наслідків двосторонньої реституції за такими договорами (незалежно від вираження наміру останніми скористатися наданим їм правом) дасть можливість повернути сторони у попередній стан і, відповідно, права й інтереси кожної з них будуть захищені належним чином.

Слід зазначити, що на користь третіх осіб, крім договорів, про які йшлося, можуть бути укладені й інші види договорів: договори про відчуження майна та договори, якими опосередковується передавання майна у тимчасове користування. У зв'язку з цим виникає питання: чи дозволить застосування правових наслідків недійсності таких договорів, укладених на користь третіх осіб, повернути сторони у попередній стан? Право й інтерес однієї із сторін договорів, про які йдеться, зокрема сторін, які зобов'язалися виконати свій обов'язок на користь третіх осіб, вважатиметься захищеним належним чином тільки у випадку, якщо їм буде повернуто майно, пе-

редане третім особам унаслідок виконання таких договорів. Однак двостороння реституція як правовий наслідок недійсності договорів не може передбачати виникнення жодних обов'язків для осіб, які не є сторонами таких договорів, отже, і для третіх осіб, на користь яких укладені договори. Тому застосування двосторонньої реституції за договорами, про які йдеться, є таким, що не дозволить одну із сторін повернути у попередній стан, а саме – боржника, тобто сторону договору, яка вчинила відповідні дії на користь третьої особи (зокрема, передала третій особі у власність чи у тимчасове користування певне майно тощо).

Викладене дозволяє зробити такі висновки: при визначенні підстав недійсності договорів на користь третіх осіб і правових наслідків їх недійсності суб'єктам цивільних прав та юридичним органам слід керуватися загальними положеннями статей 215, 216 ЦК України. Застосування двосторонньої реституції як правового наслідку недійсності договорів на користь третіх осіб дозволить безпосередньо повернути сторони у попередній стан або за окремими видами договорів, укладених на користь третіх осіб (наприклад, за договорами, якими опосередковується виконання робіт чи надання послуг третім особам), або у випадку, якщо третя особа ще не виразила наміру скористатися наданим їй правом (наприклад, за договора-

ми про відчуження майна чи передавання майна у тимчасове користування).

Список використаних джерел

1. *Попицкий И. В.* Гражданский Кодекс РСФСР. Практический комментарий. Обязательства из договоров. Заключение договоров. Дарение. Двусторонние договоры. Договоры в пользу третьего лица. (Комментарий к статьям 130–140, 144–146 Гражданского Кодекса). – М., 1924. – 52 с.
2. *Романюк Я. М.* Підстави і цивільно-правові наслідки визнання правочину недійсним (на матеріалах судової практики): автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – К., 2010. – 17 с.
3. *Спасибо-Фатеева Л. В.* Наслідки недійсності правочинів // Вісник господарського судочинства України. – 2008. – № 2. – С. 79–87.
4. *Луць В. В.* Деякі аспекти правового регулювання договірних відносин у господарській діяльності // Розробка механізму правового регулювання договірних відносин у підприємницькій діяльності – К., 2009. – С. 8–19.
5. *Дзєра О. В.* Підстави та правові наслідки визнання недійсним правочинів (договорів) у підприємницькій діяльності // Розробка механізму правового регулювання договірних відносин у підприємницькій діяльності. – К., 2009. – С. 20–49.
6. *Потопадський С. С.* Підстави та наслідки недійсності підприємницьких договорів (на матеріалах практики господарських судів): автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – К., 2007. – 19 с.
7. *Тужилова-Ордицкая Е. М.* Понятие и способы защиты прав на недвижимое имущество. – М., 2007. – 248 с.

Стаття надійшла до редакції 15.04.2013 р.

The article deals with the reasons invalidating contracts in behalf of third persons and the legal consequences of their nullity.

Статья посвящена анализу оснований, по которым договоры в пользу третьего лица приносятся недействительными, и правовых последствий их недействительности.